

Ten geleide

Bijgaand ontvangt u het rapport betreffende het archivalisch onderzoek naar panden Perkswaltje 2,4,6, 12 en 14-14a (voorheen Pijlsteeg 27) en Pijlsteeg 25. in Leeuwarden en een overzicht van de geschiedenis van deze straten.

Zoals overeengekomen heeft dit onderzoek zich uitgestrekt over de verwerving door het Sint Anthony Gasthuis van deze panden en daarop volgende de herbouw c.q. verbouwing(en) ervan.

Hoewel in het archief van het Gasthuis en in dat van het HCL en Tresoar veel materiaal over de betreffende gebouwen te vinden is, konden niet alle transportaktes en bouwvergunningen worden opgespoord. Dit is steeds in de tekst vermeld. Met name de ontwikkelingen rond Perkswaltje 12 tussen 1928 en 1988 zijn daarom niet duidelijk. (Hiaten in de ontwikkelingsgeschiedenis van de verschillende gebouwen kunnen waarschijnlijk opgevuld worden met gegevens uit de jaarverslagen van het Sint Anthony Gasthuis, maar dit zal een tamelijk tijdrovende operatie zijn.)

Bovendien bevinden zich in geen van de bovengenoemde archieven stukken betreffende eventuele verbouwingen die na c. 1990 hebben plaatsgevonden. Bij de beschrijving van de afzonderlijke panden zijn de bronnen waarop de tekst gebaseerd is, steeds vermeld.

Bij het onderzoek is dankbaar gebruik gemaakt van documentatiemateriaal dat door Adema Architecten beschikbaar was gesteld

Leeuwarden, 13 februari 2017

Henk Oly

een beknopte geschiedenis van het Perkswaltje en de Pijlsteeg

De huizen aan de westelijke zijde van de Pijlsteeg en die aan het Perkswaltje maken deel uit van het Carré, een bouwblok dat aan de andere zijden begrensd wordt door de Wijde Gasthuissteeg en de Grote Kerkstraat. Deze straten markeren vermoedelijk de grenzen van één van de blokvormige percelen waarin de noordwestflank van de Nijehoveterp in de middeleeuwen was ingedeeld. Een sloot die noordelijk van het Perkswaltje liep, vormde vanaf c. 1300 de grens van het stedelijk rechtsgebied. (Het Schoenlappersperk en het gebied oostelijk daarvan behoorde tot het rechtsgebied van de Sint-Vitus van Oldehove en viel daarmee buiten het toenmalige stedelijke territorium. Pas in de jaren 1425-1435 zou dit onder de jurisdictie van de stad gebracht worden.)

De Pijlsteeg zou haar naam ontleenen aan een zekere Jacob Peylert die er in het midden van de vijftiende eeuw zou hebben gewoond.¹ Van *Peylertssteeg* zou de naam verbasterd zijn tot *Pijlsteeg*.²

Deze Pijlsteeg maakte tot de aanleg van de tweede stadsgracht aan het einde van de vijftiende eeuw deel uit van de route die de Wirdumerdijk met de landweg naar noordelijk Friesland verbond. Deze landweg bestaat voor een deel nog steeds als het Jelsumerbinnenpad.

Aan het noordelijke einde van de Pijlsteeg wordt traditioneel de *Jelger- of Jelgerapoort* vermoed, de *Gerkesbrug* over de stads'gracht' gaf er toegang toe.

De Jelgerpoort wordt voor het eerst vermeld in 1504 als *Jellinga porta*³

De Gerkesbrug komt voor het eerst voor in de *Beneficialboeken van Friesland* uit 1543. Deze *Beneficialboeken* zijn registers met gedetailleerde informatie over de grootte, waarde, belending en jaarlijkse opbrengst van de geestelijke goederen en het vermogen van de Friese parochiekerken, hun bedienaars en alle andere geestelijke instellingen, priesters en clerici die eraan verbonden waren. In de onlangs uitgegeven gedrukte transcriptie komen ze voor bij de inkomsten van een zekere Thiet Benthema:

Grouw Teijts over Gercsbrugge alhier inden Pijlstege voor huer huijssteede: XXV stuvers.

en een regel verder:

*Tijesse Romcke zoon bij Jelger poort van zijn huijssteed XVIII stuvers.*⁴

Gezien deze samenhang in de tekst is een geografisch nabijheid voor de hand liggend. Ook in het *Liber Beneficiorum*, een overzicht van de bezittingen van de Leeuwarder kerken en kloosters uit 1580, komen beide plaatsaanduidingen bij elkaar in de tekst voor.

Vermoedelijk is de brug naar een aanwonende *Gerke* vernoemd, maar het is onduidelijk wie daarmee bedoeld kan zijn. Het ligt voor de hand *Jelger* in verband te brengen met het hoofdelingengeslacht dat ten zuiden van Leeuwarden de buurschap *Jelgerhuis* bezat. (Dit stond aan de noordwestzijde van Achter de Hoven tussen de Verstolk- en Van Asbeckstraat.) In de vroege zestiende eeuw waren zij ook eigenaar van een pand op de oosthoek van de Kleine Hoogstraat en Grote Kerkstraat, dus in de omgeving van de Pijlsteeg.⁵ Na

¹ Archief Sint Anthony Gasthuis I, inv.nr. 6.

² Zie: Eekhoff, W., *Geschiedkundige beschrijving van Leeuwarden* I, p. 346.

³ Zie: *De Leeuwarder Stedstuolle* (Groningen 1982), nr. 114.

⁴ P.L.G. van der Meer, *De Beneficialboeken van Friesland* (Leeuwarden 2013) p. 130.

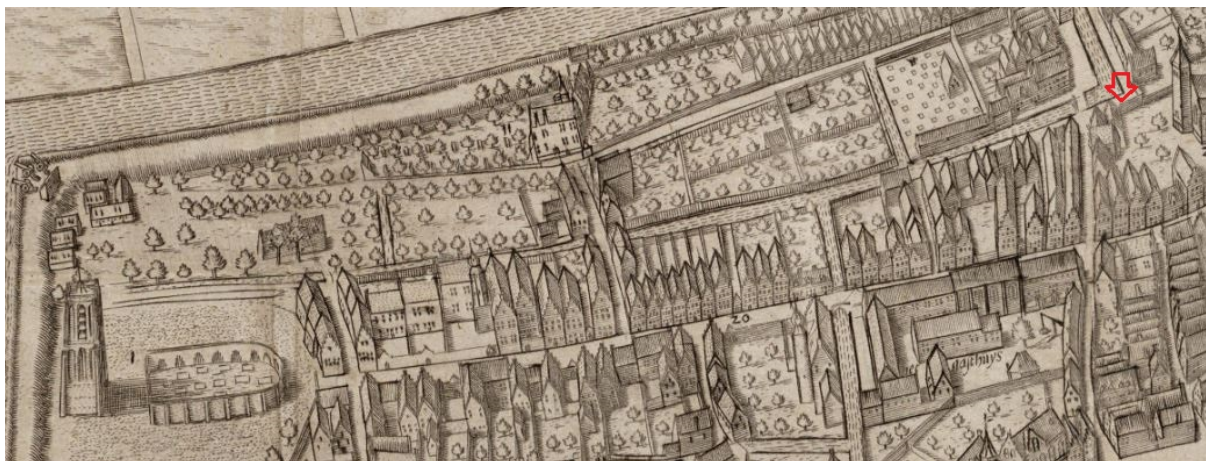
⁵ Zie: P.N. Noomen, *De stinzen in middeleeuws Friesland en hun bewoners* (Hilversum 2009) p. 198.

de zestiende eeuw worden zowel de *Gerkesbrug* als de *Jelgerapoort* niet meer in contemporaine bronnen vermeld. (De *Jelgerabuurt* wordt ten onrechte in deze omgeving vermoed, deze lag echter buiten de Wirdumerpoort.⁶

Een negentiende-eeuwse aquarel van Sjoerd Bonga naar een schilderij uit 1603 van de verder onbekende schilder Van Buren, wordt geacht de Gerkesbrug en Pijlsteeg voor te stellen. Deze toeschrijving, die enkel op Bonga gebaseerd is, is hoogst twijfelachtig. De schilder zou oostelijk van de Pijlsteeg ter plaatse van de huidige A.S. Levissonstraat moeten hebben gestaan. Vanuit dat perspectief zou de Oldehove echter *links* van de toen al voormalige stadsgracht moeten staan en niet rechts zoals op de aquarel. De bebouwing aan de noordzijde van de gracht lijkt op een weg parallel daaraan te zijn georiënteerd, maar voor zover bekend is er daar nimmer een weg(getje) geweest. Volgens de volgelvluchtk kaart van Sems die in de zelfde tijd als het schilderij werd vervaardigd, waren de huizen op het Schoenmakersperk georiënteerd en lag tegenover het huidige Perkswaltje alleen een laag gebouwtje dat direct aan het water grensde met een noklijn evenwijdig daaraan. Uiteraard hoeft van een schilderij geen realistisch weergave van de werkelijkheid verwacht te worden, maar hier zijn de discrepanties zo groot dat het de vraag is of de toewijzing door Bonga terecht is.

⁶ Zie Eekhoff, W., *Geschiedkundige beschrijving van Leeuwarden I*, p. 199-200 en Dolk, W., *Leeuwarder straatnamen*, p. 50.

Op deze uitsnede van de kaart van Sems uit 1603 is het veronderstelde gezichtspunt van de schilder Van Buren met een pijltje aangegeven.

De naam Perkswaltje wordt voor het eerst vermeld in 1686 als *'t waltie over 't schoenmaeckersperck* en vier jaar later als *Perckswal*. Aan de overkant van het grachtje lag een afgeperkt terrein dat het schoenlappersgilde al in de middeleeuwen van de parochie van Sint-Vitus pachtte voor het looien van leer. De wal is nooit van een houten of stenen opgaande kade voorzien. Aan het Perkswaltje zijn op bovenstaande plattegrond acht huizen afgebeeld en een drietal gebouwtjes die waarschijnlijk als schuurtjes moeten worden geïnterpreteerd. Deze perceelsindeling correspondeert in grote lijnen met die welke op de oudste kadastrale kaart is getekend.

In de zestiende en de eerste helft van de zeventiende eeuw was het gebruikelijk het zuidelijk deel van het Carré aan te duiden als *Achter* of *Bij de grote School*. Met die *grote School* werd de Latijnse school bedoeld, een opleidingsinstituut dat voorbereidde op universitair onderwijs. Dit was sinds 1525 gehuisvest in een gebouw aan de Grote Kerkstraat ongeveer halverwege de Pijlsteeg en de Wijde Gasthuissteeg. (Op het bovenstaande kaartfragment is dit afgebeeld als een diep pand met een open terrein westelijk ervan.) In 1625 werd een nieuwe school op de hoek van de Bollemanssteeg en de Bagijnestraat betrokken. Nadien heette het gebied ook wel *Bij* of *Achter de oude School*.

Door het bouwblok liepen een aantal stegen die vanaf de late twintigste eeuw deels verdwenen. Iets westelijk van de Pijlsteeg en evenwijdig daaraan loopt de Nauwe Gasthuissteeg die in 1928 aan de zijde van het Perkswaltje zou worden overbouwd. (In het gebouw dat weer later de Perkflat genoemd zou worden, is de steeg nog als gang herkenbaar.) Iets westelijk daarvan loopt nog steeds de Dichte Gasthuissteeg dood tegen de bebouwing van de Grote Kerkstraat. Tussen Perkswaltje 6 en 12 bevond zich tot 1917 de Tipelsteeg die halverwege het bouwblok een haakse bocht naar de Wijde Gasthuissteeg maakte en daarom ook wel de Cromme Ellebooghsteeg genoemd werd. Deze stegen maakten een geconcentreerde bebouwing van het gebied mogelijk en wijzen op een planmatige verkaveling door de laatmiddeleeuwse bezitter van de grond. Deze inrichting van het gebied was getuige enkele contemporaine stadsplattegronden al rond het midden van de zestiende eeuw voltooid. Het Carré was toen al eeuwenlang dicht bebouwd met éénkamerwoningen. Sommige van die *cameren*, zoals

dergelijke huizen genoemd werden, waren extreem klein. Zo woonde Grietje Pieters in 1832 in een huis ter plaatse van het huidige Perkswaltje 12 dat 12m² groot was (Op onderstaande uitsnede van de kadastrale kaart is dat nummer 164.)

Aan de westzijde van de Pijlsteeg stonden toen acht woningen waarvan het vloeroppervlak varieerde van 24 tot 40 m². Mogelijk hoorden deze oorspronkelijk bij een groep van dergelijke huisjes die volgens stadshistoricus Eekhoff in de vijftiende eeuw in het bezit was van de familie Auckema. (Deze maakte in de tweede helft van de vijftiende en in het begin van de zestiende deel uit van het stedelijk patriciaat en was nauw betrokken bij verschillende religieuze en charitatieve instellingen.) De Auckema's bestemden deze woninkjes tot gratis onderdak voor arme weduwen. De voogden van het Sint Anthony Gasthuis moesten de bewoonsters jaarlijks een zekere hoeveelheid rogge schenken. Ook anderen zoals Claes Staesz, die kort voor de calvinistische omwenteling in Leeuwarden als schilder actief was, bestemden hier kamerwoningen voor armen.⁷

Op de hierboven deels gereproduceerde stadsplattegrond zijn deze *cameren* weergegeven alsof ze een aaneengesloten rij vormden van huisjes van een bouwlaag hoog onder een doorlopend dak. Of dit geheel conform de werkelijkheid was, valt niet meer na te gaan. *Cameren* werden echter wel vrijwel altijd in serie gebouwd met een dwarskap die druipstroken of krimpgoten overbodig maakte. Op deze wijze benutte de bouwheer de beschikbare ruimte optimaal.

In de loop van de eeuwen kwamen de zes noordelijkste kamers (de nrs. 147 tot en met 152 op onderstaande kaart en 15 tot en met 25 volgens de meest recente straatsgewijze nummering) in handen van liefdadige instellingen. Zij werden toen meestal als complex aangeduid: de Pijlsteegkamers.

In het Wijkboek van 1876 worden ze ook Grootenhuiskamers genoemd.⁸

⁷ Zie Eekhoff, W., *Geschiedkundige beschrijving van Leeuwarden* I, p. 346 en Hoekema, C.P., e.a., *Eekhoff en zijn werk* p. 113.

⁸ *Wijkboek der gemeente Leeuwarden* 1876 p. 83. Aanwezig op studiezaal HCL.

Getuige de bovenstaande uitsnede uit de kadastrale kaart uit 1832 beschikten de huisjes aan het Perkswaltje over een bleekveldje dat aan de voormalige stadsgracht grensde. Deze werd in 1864 gedempt. Iets eerder was een aantal van deze bleekjes door het SAG overgedragen aan de gemeente Leeuwarden.⁹ Deze kaart geeft bovendien een goede indruk van de bebouwingsdichtheid van het Carré in de negentiende eeuw.

De invoering van de woningwet in 1902 leidde ertoe dat vele van deze kamers onbewoonbaar werden verklaard. Door het schrijnende woningtekort bleven ze echter nog lang bewoond. Huisjes die leegkwamen werden vervolgens langere of kortere tijd door handwerkslieden gebruikt als bedrijfsruimte of door winkels als opslagruimte.

Het Sint Anthony Gasthuis verwierf vanaf het midden van de negentiende eeuw panden in dit gebied en realiseerde aan het Perkswaltje nieuwbouw te beginnen met het zogeheten weeshuis in 1869, gevolgd in 1917 door drie woningen ten westen daarvan. Het eerste werd mogelijk ontworpen door de toenmalige

⁹ Archief SAG II, inv.nr. 570.

huisarchitect Stoett , de drie andere kwamen tot stand onder leiding van de latere huisarchitect De Groot. Deze laatste panden zijn thans rijksmonument. Het hoekpand met de Wijde Gasthuissteeg was bedoeld als tuinmanswoning, de twee woningen oostelijk daarvan vermoedelijk voor personeel van het gasthuis. Inmiddels zijn deze huizen in gebruik voor de huisvesting van senioren. Ook in het bouwblok en aan de westzijde van de Pijlsteeg kocht het Gasthuis geleidelijk alle huizen en huisjes. Een deel daarvan werd afgebroken om een uitbreiding van het weeshuis mogelijk te maken dat inmiddels als ziekenhuis voor het gasthuis in gebruik was. In 1928 werd het ziekenhuis naar een ontwerp van de toenmalige huisarchitect W.C. de Groot aanmerkelijk vergroot (afbeelding 1, 2 en 3). De woninkjes aan de Pijlsteeg maakten plaats voor een tuin, die werd afgesloten met een hek eveneens naar een ontwerp van De Groot. In de muren van de gebouwen rondom de tuin werden diverse gevelstenen ingemetseld uit de collectie van het Fries Museum.

Al eerder had het Gasthuis ook het hoekpand met de Pijlsteeg en het woonhuis Pijlsteeg 25 dat daar zuidelijk aan grensde aangekocht. Naar het zich laat aanzien werden deze in 1988 samengevoegd met Perksteeg 12 tot de Perkflat. Het hoekpand is sinds enkele jaren gemeentelijk monument.

PERKSWALTJE 2

Status: sinds onbekend moment rijksmonument (registratienr. 516471).

Verwerving "oorspronkelijke" panden:

03-10-1905

Extract uit de processen-verbaal van de publieke verkoop door de fam. Munsterman van een woning aan het Perkswaltje, toen aangeduid als nummer 4. (Deze stond ter plaatse van het oostelijke deel van het huidige Perkswaltje 2.)

Woning Perkswaltje 4

Kad. 1905	C 1092;
Wijkkaart 1843	G 227;
Wijkboek 1876	I 227. ¹

16-06-1910

Koopakte van de woning c.a. Perkswaltje 2 (hoek Wijde Gasthuissteeg) gekocht van M.H. Coets.

Woning Perkswaltje 2

Kad. 1910 C 1093 (komt overeen met 1832 C 169);
Wijkkaart 1843 G 228;
Wijkboek 1876 nr. 2. ²

Verwerving en sloop van een pand zuidelijk van het huidige Perkswaltje 2, thans tuin en ketelhuis

04-09-1856

Koopakte van onder meer een woning aan de Wijde Gasthuissteeg, verkoper D. Wesbonk en H.G. Bouma)

kad. 1832 C 195;
wijkkaart 1843 G 231. ³

Dit pand is op een onbekend tijdstip, maar voor de realisatie van de kas, ongedocumenteerd gesloopt.

Bouw plantenkas

In 1913 werd naar een ontwerp van W.C. de Groot, de toenmalige huisarchitect van het SAG een plantenkas gebouwd ongeveer op de plaats van bovengenoemde woning C 195.⁴ Deze (Afbeelding 2) werd in 1939 verbouwd door de toenmalige huisarchitect M.O. Meek.⁵ De kas is in 1974 afgebroken.⁶

Afbraak en nieuwbouw:

¹ Archief SAG II, 576.

² Archief SAG II, 577.

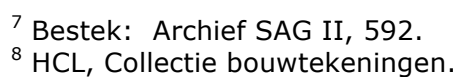
³ Retroactum archief SAG II, 613.

⁴ Redengevende omschrijving RM 516471.

⁵ HCL, Collectie bouwtekeningen.

⁶ Redengevende omschrijving RM 516471.

In 1975 vond een beperkte verbouwing van het woonhuis plaats en werd de kas afgebroken.⁸ (Zie afbeelding 3.)

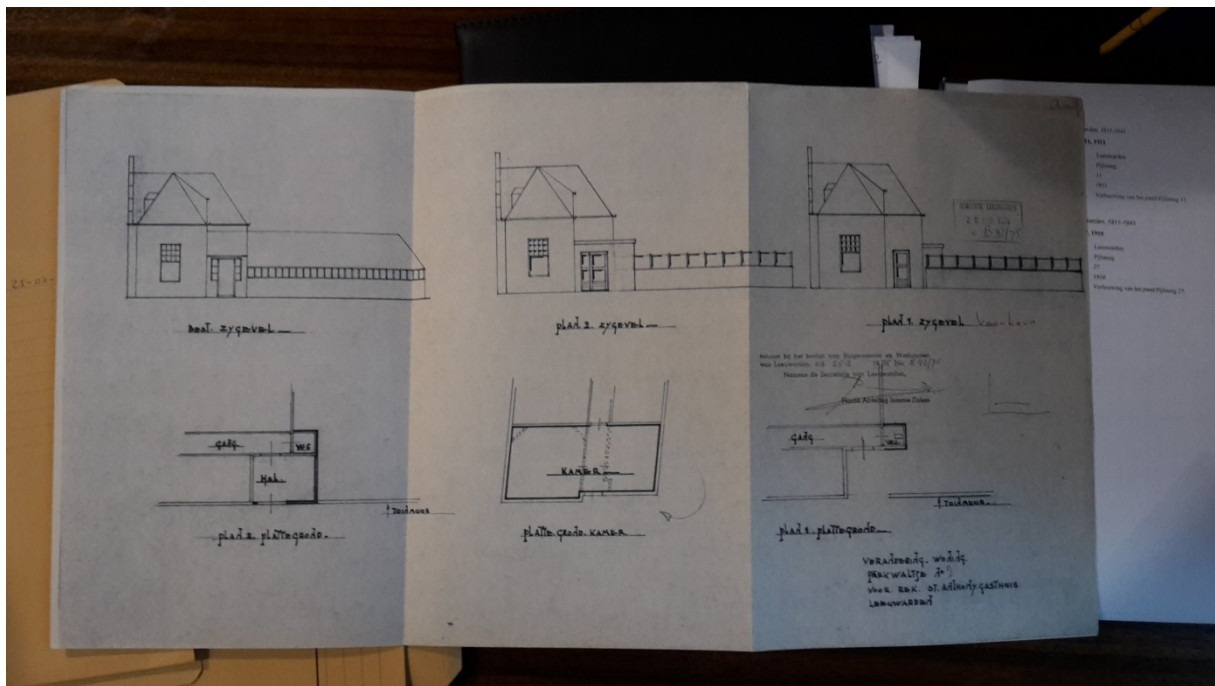

afbeelding 1. Ontwerp W.C. de Groot voor het hoekpand Perkswaltje-Wijde Gasthuissteeg 1917. (HCL Collectie Bouwtekeningen WT126_053)

afbeelding 2. Wijde Gasthuissteeg oostzijde naar het noorden gezien. Van voor naar achter het ketelhuis, de broeikas en de tuinmanswoning. Foto : Dienst Stadsontwikkeling Leeuwarden 1973-1974.⁹

⁹ Zie ook afbeelding 70 in *Inventaris van het archief van het Sint Anthony Gasthuis* deel II. Afb. HCL FDWGASTSA014.

afbeelding 3. Verbouwing Perkswaltje 2 en sloop kas. Foto: Adema Architecten

PERKSWALTJE 4

Status

Sinds onbekend moment rijksmonument (516472), om onduidelijke reden worden de nrs. 4 en 6 samen als monument aangeduid.¹

Verwerving van het "oorspronkelijke" pand grenzend aan het Perkswaltje:

01-09-1856

Koopakte van een huis aan het Perkswaltje, gekocht van C.P. Bleeker

Woning Perkswaltje

Kad. 1832 C 190;

Wijkkaart 1843 G 226.²

Verwerving van een pand achter het huidige Perkswaltje nr. 4:

04-09-1856

Koopakte van een woning aan de Wijde Gasthuissteeg (dit moet gezien de wijkkaart en de kadastrale registratie Tipelsteeg zijn) van W. Sijffers.

Woning bekend

Wijkkaart 1832 G 231;

Kad. 1856 C 195.³

Sloop en nieuwbouw door A. Ooiman naar een ontwerp van huisarchitect W.C. de Groot.

In 1894 liet het Gasthuis de destijds met 6 en 10 – nu 4 en 6 – genummerde panden slopen en vervangen door nieuwbouw.⁴ Van de nieuwbouw bleef een bestek en een bouwtekening bewaard, een kopie van het eerste is als bijlage 2 toegevoegd, een scan van de bouwtekening gaat bij de digitale versie van dit rapport.

Latere verbouwingen

De redengevende omschrijving vermeldt dat de kamers-en-suite op de begane grond tot één kamer zijn verbouwd en ook de ruimte westelijk van de gang is gewijzigd. Ook is in 1913 de ruimte westelijk van de trap veranderd.⁵ Noch in het archief van het SAG, noch in het HCL zijn hieromtrent archivalia aangetroffen.

¹ Redengevende omschrijving RM 516472.

² Archief SAG II, 510.

³ Archief SAG II, 569.

⁴ Archief SAG II, 591.

⁵ Redengevende omschrijving RM 516472.

PERKSWALTJE 6

Status:

Sinds een onbekend moment rijksmonument (516472), om onduidelijke reden worden de nrs. 6 en 4 samen als één monument aangeduid.¹

Verwerving van de "oorspronkelijke" panden grenzend aan het Perkswaltje

04-09-1856

Koopakte van een huis aan het Perkswaltje, gekocht van J. v.d. Bosch

Woning Perkswaltje (voorste deel van huidige nr. 4)

Kad. 1832	C 184
Wijkkaart 1843	G 225 ²

01-09-1856

Koopakte van een huis aan het Perkswaltje en de Tipelsteeg, gekocht van J.A. Jansen

Woning Perkswaltje-Tipelsteeg (achterste gedeelte van het huidige nr. 4)

Kad. 1832	C 185;
Wijkkaart 1843	G 224. ³

Verwerving van de panden achter het huidige Perkswaltje nr. 4⁴

04-09-1856

Koopakte van onder meer diverse huizen aan de Tipelsteeg, gekocht van respectievelijk J.K. v.d. Veen en J. Adema-Feddema

Woning Tipelsteeg	
Kad. 1832	C 187.

Idem	
Kad. 1832	C 188. ⁵

Op de wijkkaart van 1876 worden deze panden vermeld als I 14 en I 16.

06-11-1856

Koopakte van een huis in de Tipelsteeg gekocht van J. Bosman

Woning Tipelsteeg	
Kad. 1832	C 186. ⁶

¹ Redengevende omschrijving RM 516472.

² Archief SAG II, 569; zie voor retroactum archief SAG II, 568 d.d. 08-01-1838.

³ Archief SAG II, 510.

⁴ Geen van deze drie panden is op de wijkkaart van 1843 als zelfstandig item aangegeven. Deze kaart is echter tot het maken van die uit 1876 steeds bijgewerkt, op die laatste kaart komen de eerste twee echter weer wel als zelfstandige eenheden voor. Een verklaring daarvoor is niet gevonden.

⁵ Archief SAG II, 569.

Dit pand is op de wijkkaart van 1876 niet aangegeven, het zal voordien ongedocumenteerd gesloopt zijn.

Sloop en nieuwbouw door A. Ooiman naar een ontwerp van huisarchitect W.C. de Groot.

In 1894 liet het Gasthuis de destijds met 6 en 10 – nu 4 en 6 - slopen en vervangen door nieuwbouw.⁷ Van de nieuwbouw bleef een bestek en een bouwtekening bewaard, een kopie van het eerste is als bijlage 2 toegevoegd, een scan van de bouwtekening gaat bij de digitale versie van dit rapport.

Verwerving van panden achter Perkswaltje 6

19-07-1935

Koopakte van een pakhuis c.a. in de Dichte Gasthuissteeg van de familie De Walle

Pakhuis c.a. Dichte Gasthuissteeg I 10 (G 220a);
Kad. 1935 C 1818.⁸

26-08-1935

Koopakte van een pakhuis c.a. in de Dichte Gasthuissteeg van A.G. Delea

Pakhuis c.a. Dichte Gasthuissteeg I 14 (G 219);
Kad. 1935 C 1727.⁹

Latere verbouwingen

De redengevende omschrijving vermeldt dat het pand inwendig gemoderniseerd is, de ruime serre in 1913 nieuw gebouwd c.q. geheel vernieuwd is en dat het in de jaren 1930 aan de achterzijde met een volledige verdieping is uitgebreid.¹⁰ Van deze verbouwing bleef een bouwtekening van architect Meek bewaard (afbeelding 1).

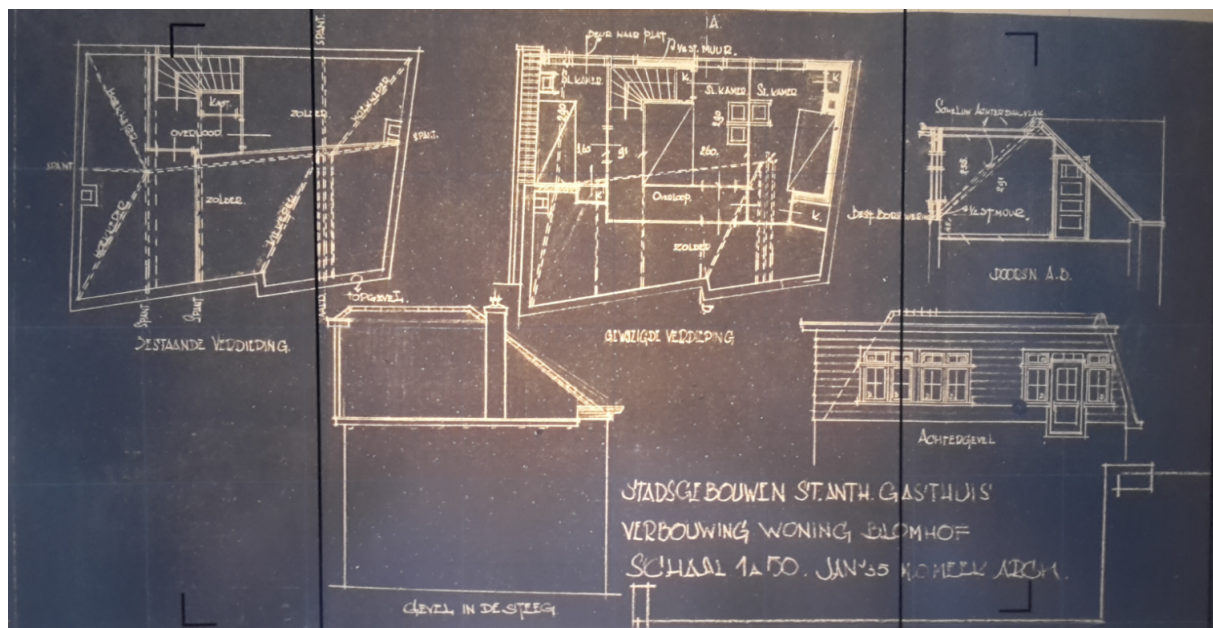
⁶ Archief SAG II, 612.

⁷ Archief SAG II, 591.

⁸ Archief SAG II, 497.

⁹ Archief SAG II, 498.

¹⁰ Redengevende omschrijving RM 516472.

Afbeelding 1. Verbouwtekening van Perkswaltje 6 (Foto Adema Architecten).

PERKSWALTJE 12 c.a.

Verwerving van de "oorspronkelijke" panden rechtstreeks grenzend aan het Perkswaltje:

16-08-1867

Koopakte van twee huizen, gekocht van Jan Pieters Velkers.

Woning aan het Perkswaltje, grenzend aan de Nauwe Gasthuissteeg

Kad. 1832 C164; kad. 1867 C 1087;

Wijkkaart 1843 G 212.

Woning aan het Perkswaltje grenzend aan de Tipelsteeg

Kad. 1832 C 166 ; kad. 1867 C 1088;

Wijkkaart 1843 G 213.¹

Blijkens de verbouw in 1869 was het woonhuis direct achter G 212 / C 164 dat in 1832 bekend stond als C 165 ook in het bezit van het SAG. Hoe het verworven werd, is onduidelijk. Vermoedelijk was dit in 1867 al verenigd met C 164.

Verbouw tot weeshuisje en herbestemming tot ziekenhuis

In 1869 werd dit complex woningen gesloopt en op de plaats ervan een weeshuis gebouwd. Vermoedelijk was Frederik Stoett die toen optrad als huisarchitect van het SAG, de ontwerper ervan. Het huis omvatte een zit- en een eetkamer aan het Perkswaltje, een speelkamer, een grote slaapzaal boven en een kleine ziekenzaal. Van de sloop en nieuwbouw bleef een bestek bewaard.² Dit is als bijlage 1 bijgevoegd.

In 1913 kreeg het weeshuis een nieuwe bestemming als ziekenhuis voor het gasthuis.

Verwerving van de panden ten zuiden van Perkswaltje 12 en aan de Nauwe Gasthuissteeg

21-09-1910

Processen-verbaal van de publieke verkoop van de onroerende goederen van G. Hardorf

Woning c.a. Dichte Gasthuissteeg I 20 (G 216);

Kad. 1832 C 169.³

11-10-1912

Koopakte van een pakhuis c.a. in de Dichte Gasthuissteeg van M. Visser

Pakhuis c.a. Dichte Gasthuissteeg I 18 (G 217);

Kad. 1912 C 1819.⁴

13-12-1916

¹ Archief SAG II, 573.

² Archief SAG II, 590. Het bestek is als bijlage toegevoegd.

³ Archief SAG II, 495.

⁴ Archief SAG II, 496.

Processen-verbaal van de publieke verkoop van de onroerende goederen van A.C. Beeling

Bergplaats Nauwe Gasthuissteeg nr. 10;
Kad. 1832 C 161.

Bergplaats Nauwe Gasthuissteeg nr. 4;
Kad. 1832 C 158.⁵

1918

Kwitantie gedateerd 06-05-1919 voor het SAG voor het betalen van de koopsom van een pakhuis in de Nauwe Gasthuissteeg van de fam. Lemei.

Pakhuis Nauwe Gasthuissteeg nr. 2
Kad. 1832 C 157⁶

1926

Koopakte van twee woningen c.a. in de Nauwe Gasthuissteeg, gekocht van J. Dijkstra en B.H. Jurgens

Woning Nauwe Gasthuissteeg nr. 6;
Kad. 1832 C 159

Woning Nauwe Gasthuissteeg nr. 8;
Kad. 1832 C 160.⁷

03-12-1927

Koopakte van een woning aan het Perkswaltje c.q. Nauwe Gasthuissteeg van H. Drent

Winkel-woonhuis Gasthuissteeg nr. 12;
Kad. 1927 C 1764 (1832: C 163).⁸

NB

Van twee panden achter het weeshuisje, in 1843 genummerd G 215 en G 214 en in 1876 I 22 en I 19, zijn geen eigendomsoverdrachten aangetroffen.

Verwerving van verschillende panden aan de Pijlsteeg

13-12-1916

Proces-verbaal van de publieke verkoop van onroerende goederen van A.C. Beeling

Pijlsteeg 23 (Kad. C 148), pakhuis Pijlsteeg 21 (kad. C 149) woning Pijlsteeg 19 (kad. C 150), woning Pijlsteeg 17 (kad. C 151), woning Pijlsteeg 15 (kad. C 152).⁹

1928

Koopakte van een woonhuis c.a. aan de Pijlsteeg van de Diaconie van de Hervormde Gemeente te Leeuwarden

⁵ Archief SAG II, 560, (met bijlagen en retroacta).

⁶ Archief SAG II, 561, (met bijlagen en retroactum).

⁷ Archief SAG II, 562, (met retroacta).

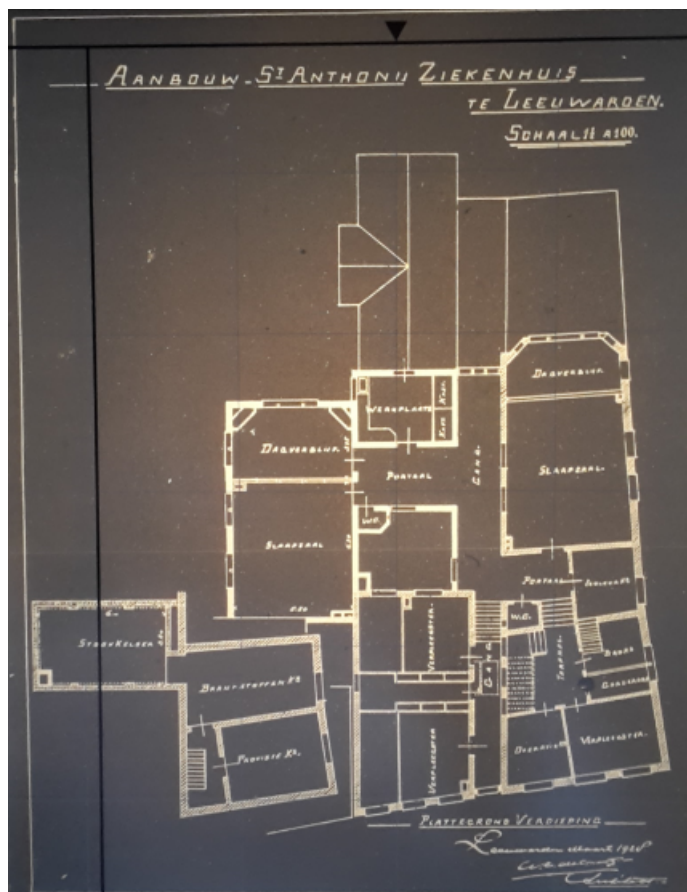
⁸ Archief SAG II, 578, (met retroacta).

⁹ Archief SAG II, 569

¹⁰ Zie Van der Laan, L., *Verhalen in steen. Gevelstenen in Leeuwarden* (Leeuwarden z.j.) p.114-115.

[illegible]

Afbeelding 2. Plattegrond begane grond verbouwing tot ziekenhuisje noordelijk deel (Foto Adema Architecten).

Afbeelding 3. Plattegrond verdieping en kelder verbouwing tot ziekenhuisje (Foto Adema Architecten).

De Nauwe Gasthuissteeg werd overbouwd en het oorspronkelijke weeshuis werd verbonden met het pand oostelijk daarvan. Beide gebouwen werden naar achteren uitgebouwd.

Aan de Pijlsteeg iets achter de rooilijn kwam een gebouw van twee verdiepingen tot stand dat slaapzalen herbergde. Zuidelijk daarvan en verder achter de rooilijn verrees een lagere vleugel.

Blijkens *Het Sint Anthony Gasthuis in Leeuwarden* (een uitgave ter gelegenheid van de Open Monumentendag 2006) vond in 1939 onder leiding van de toenmalige gasthuisarchitect M.O. Meek opnieuw een verbouwing plaats waarbij weduwenkamers ontstonden.¹¹ Hiervan zijn geen archivalische gegevens aangetroffen.

Tussen 1963 en 1965 werd het pand opnieuw voor een deel verbouwd o.l.v. het architectenbureau Ir. J.E. Wiersma.¹² Een tekening is als bijlage 4 toegevoegd.

Tenslotte vond in 1988 onder leiding van Van Manen en Zwart Architecten een verbouwing plaats van wat toen de Perkflat werd genoemd.¹³ (Uitgebreide

¹¹ Hoeve, H. ten e.a. (red.) *Het Sint Anthony Gasthuis in Leeuwarden* (Leeuwarden 2006) p. 39.

¹² Archief SAG II, 593.

¹³ HCL Secretariearchief Toegangsnr. 1005, inv.nr. 7831.

documentatie daarvan bevindt zich ook in de documentatie van Adema Architecten.) Dit complex omvatte ook het hoekpand en Pijlsteeg 25.

PERKSWALTJE 14-14a / voorheen PIJLSTEEG 27

Status: gemeentelijk monument sinds 28-09-2010 registratienr. 87.
Bescherming geldt casco en exterieur.

Verwerving van het "oorspronkelijke" pand:

03-10-1905

Extract uit de processen-verbaal van de publieke verkoop van de onroerende goederen van A.C. Beeling.

Winkelhuis Perkswaltje 27;

Wijkkaart 1843	G 157;
Wijkkaart 1876	I 27;
kad. 1916 deel van	C 1816. ¹

Dit pand was in 1891 verworven door de uurwerkmaker Beeling, het omvatte toen een winkel met een zogeheten "intrek" (Perkswaltje 14a).² Hij liet dit hoekpand Perkswaltje – Pijlsteeg in 1910 geheel verbouwen naar een ontwerp van een onbekende architect tot winkel met bovenwoning. Het is onduidelijk wat van het oorspronkelijke pand bewaard bleef.

Van deze verbouwing bleef een bouwtekening bewaard. (Zie afbeelding 1.)

Van latere verbouwingen bleef alleen enige summiere documentatie over een verbouwing in 1959 van een biljardzaal tot woning bewaard.³

Integratie in de Perkflat

In 1988 werd onder leiding van Van Manen en Zwart Architecten het hoekpand geïntegreerd in wat toen de Perkflat werd genoemd. Dit complex omvatte ook Perkswaltje 12 (het voormalige weeshuis) en Pijlsteeg 25. (Uitgebreide documentatie daarvan bevindt zich in de documentatie van Adema Architecten.)

¹ Archief SAG II, 560.

² Tresoar, Notarieel archief, inventarisnummer 080041, aktenummer 02694.

³ Archief SAG II, 598.

afbeelding 1 Bouwtekening Pijlsteeg 27 (HCL Collectie gedigitaliseerde bouwtekeningen, documentidentificatienr. WT 114_016).

Huizenveiling - Leeuwarden.

A. ANDRINGA, notaris te Leeuwarden, zal op **Woensdag 13 December s.k.**, 's namiddags **5 uur**, bij Rodenhuis in de „Concertzaal" aldaar, **provisioneel publiek verkoopen** de navolgende perceelen, voorz. niet anders gemeld te Leeuwarden:

HEERENHUIS c. a. — Emmakade Z.Z.

1. Eene hecht gebouwde en keurig onderhouden HEERENHUIZINGE no. 30, met **voortuin, plaats** en verder aanbehooren, a. d. Emmakade Z.Z., groot 01-35 A., bij den heer J. H. v. d. Velde in eigen gebruik; bezichtiging op den veildag, van 11 tot 2 uur.

WINKELHUIS, BURGERHUIS en WONINGEN, — Pijlsteeg b. h. Schoenmakersperk.

2. De zeer solied gebouwde, bijna nieuwe WINKELHUIZINGE no. 27, met afz. opgang hebbende, geriefelijke BOVENWONING en **erf**, op den hoek van de Pijlsteeg en het Perkswaltje, groot 71 c.A., bij den heer A. C. Beeling in eigen gebruik.

3. Eene dito BURGERHUIZINGE no. 25, met **plaats** en **erf**, naast het vorig perceel, aan de Pijlsteeg b. h. Schoenmakersperk, groot 44 c.A., mede bij den heer A. C. Beeling in eigen gebruik.

4. Eene bijna nieuwe WONING no. 23, met **plaats** en **bleek**, naast het vorige perceel, aan de Pijlsteeg, groot 40 c.A., in huur bij den heer Jac. J. Rozenberg, voor **f 2 's weeks; 8 Januari s.k. te aanvaarden.**

5. De WONING, thans pakhuis, no. 21, met **plaatsje** en **bleekgrond**, a. d. Pijlsteeg, groot 50 c.A., bij den heer A. C. Beeling in eigen gebruik.

6. De WONING no. 19, met **plaatsje** en **bleekgrond** aldaar, groot 36 c.A., verhuurd aan het R.-K. Armbestuur.

7. De zeer nette WONING no. 17, met **plaatsje** en **bleekgrond** aldaar, groot 36 c.A., in huur bij W. Lautenbach, voor **f 2 's weeks.**

8. De dito WONING no. 15, met **plaatsje** en **bleekgrond** aldaar, groot 32 c.A., in huur bij G. Oosterhof voor **f 1.70 's weeks.**

9 en 10. Twee PAKHUIZEN of BERG-PLAATSEN, nos. 10 en 4, c. a., achter de vorige percelen, aan de Nauwe Gasthuissteeg, resp. groot 12 en 18 c.A., bij den heer A. C. Beeling in eigen gebruik.

Bezichtiging van perc. 9 tot en met 10 op den veildag, 1 tot 3 uur.

PIJLSTEEG 25

Verwerving van het "oorspronkelijke" pand:

03-10-1905

Extract uit de processen-verbaal van de publieke verkoop van de onroerende goederen van A.C. Beeling.

Winkelhuis Perkswaltje 27;

Wijkkaart 1843 G 156;

Wijkkaart 1876 I 26;

kad. 1916 deel van C 1816.¹

Het is onduidelijk hoe en op welk tijdstip Beeling dit pand verworven heeft.

Verbouwing door Beeling

Hij liet het in 1905-1916 verbouwen naar een ontwerp van een onbekende architect (zie afbeelding 1).

Afbeelding 1 Bouwtekening Pijlsteeg 25 (HCL Collectie gedigitaliseerde bouwtekeningen, documentidentificatienr. WT 105_010).

Integratie in de Perkflat

In 1988 werd Pijlsteeg 25 bij een verbouwing onder leiding van Van Manen en Zwart Architecten opgenomen in het complex panden dat toen de Perkflat werd

¹ Archief SAG II, 560.

genoemd.² (Uitgebreide documentatie daarvan bevindt zich ook in de documentatie van Adema Architecten.) Dit complex omvatte ook het hoekpand en het vergrootte Perkswaltje 12.

² HCL Secretariearchief Toegangsnr. 1005, inv.nr. 7831.